

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Anglo-nizozemské války (1652–1654, 1664–1667) -
důsledek obchodního soupeření v 17. století**

Martina Veselá

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Anglo-nizozemské války (1652–1654, 1664–1667) -
důsledek obchodního soupeření v 17. století**

Martina Veselá

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2017

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc. za jeho pomoc, rady a připomínky, které mi poskytl během jejího zpracování.

OBSAH

1	Úvod	1
2	Anglo-nizozemské obchodní soupeření v 17. století	3
2.1	Vývoj anglo-nizozemského obchodního a válečného loďstva.....	8
2.2	Anglická občanská válka 1642-1649	11
2.3	Zákon o plavbě	16
3	První anglo-nizozemská válka 1652-1654	19
3.1	Bitvy první anglo-nizozemské války.....	20
3.2	Westminsterský mír 1654.....	27
4	Druhá anglo-nizozemská válka 1664-1667	29
4.1	Bitvy druhé anglo-nizozemské války.....	30
4.2	Bredský mír 1667	34
5	Závěr	37
6	Bibliografie	39
7	RESUMÉ	41

1 Úvod

Cílem této bakalářské práce je zhodnotit příčiny a průběh prvních dvou anglo-nizozemských válek, které vypukly v důsledku obchodního soupeření mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi v 17. století. Během 17. století probíhala mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi neustálá obchodní rivalita o to, který stát ovládne evropský obchod. Autorka zamýšlí prezentovat jednotlivé aspekty této obchodní rivality, která ve druhé polovině století vyvrcholila první a následně druhou anglo-nizozemskou válkou. Cílem práce je zjistit, čím je tato rivalita pro dané století významná a do jaké míry ovlivnila další vývoj obou států. Autorka se v práci zaměřuje na základní charakteristiku nejdůležitějších bitev obou válek. Práce je napsána na základě odborné literatury.

V kapitole s názvem *Anglo-nizozemské obchodní soupeření v 17. století* se autorka zabývá problematikou anglo-nizozemského soupeření v širších souvislostech. V rámci soupeření je třeba poukázat na vývoj loďstva, které zastávalo nejdůležitější roli během válek. Kromě toho, je potřeba přiblížit jakou spojitost měla anglická občanská válka, probíhající ve čtyřicátých letech s první anglo-nizozemskou válkou. Autorka se v této kapitole věnuje Zákonu o plavbě vydaného v roce 1651, který sehrál nejdůležitější úlohu v kontextu celé rivality a byl jednou z hlavních příčin první anglo-nizozemské války. V kapitolách s názvem *První anglo-nizozemská válka* a *Druhá anglo-nizozemská válka*, autorka poukazuje na cestu k válkám a dále se věnuje prezentaci klíčových bitev obou válek. Kapitoly jsou zakončeny zhodnocením nejdůležitějších bodů mírových smluv, které anglo-nizozemské války ukončovaly. Autorka uvádí, jaké měly tyto smlouvy důsledky pro oba státy.

Autorka ve své práci čerpá především z cizojazyčných zdrojů, přičemž se primárně jedná o články. Jedno z nejdůležitějších děl představuje článek *The Rise and Decline of the Anglo-Dutch Rivalry, 1609-1689* od Jacka Levyho, který má zásadní význam pro první část práce, především proto, že se týká vývoje anglo-nizozemské rivality. Autor článku Jack Levy se snaží čtenáři poskytnout co nejvíce informací týkajících se vývoje rivality od počátku 17. století do jejího

oslabení v devadesátých letech. Dalším klíčovým dílem byla monografie *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603-1746)* Martina Kováře a Stanislava Tumise. Monografie se věnuje nejdůležitějším okamžikům vlády Stuartovců, přičemž oba autoři zde poukazují především na vnitropolitický vývoj Anglie a zkoumají veškeré aspekty, který tento vývoj ovlivňovaly. Dalším důležitým dílem v kontextu anglo-nizozemské rivality byl článek *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community* od Johna Farnella. Autor zde, kromě charakteristiky samotného Zákona o plavbě, řeší také otázku původu autorství a okolnosti, jež předcházely jeho vydání. Anglo-nizozemskými válkami se ve svém článku *The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, 1650-74* zabývá Gijs Rommelse. Na války pohlíží jako na merkantilistickou konfrontaci. Z článku je patrné, že klíčovou roli přikládá obchodním a koloniálním problémům. Příčinami první a druhé anglo-nizozemské války se rovněž zabývá monografie s názvem *The Anglo-Dutch Naval Wars, 1652-1674* od Rogera Hainswortha a Christine Churches. Autoři umožňují v této monografii nahlédnout čtenáři do pozadí jednotlivých bitev obou válek. Komplexní přehled bitev první a druhé války podává také studie *Profit and Power. A study of England and the Dutch Wars* od Charlese Wilsona. Autor se v této studii zabývá příčinami první a druhé anglo-nizozemské války a poskytuje čtenáři základní informace o podmínkách a důsledcích mírových smluv, jež tyto války ukončovaly. V rámci studia anglo-nizozemských válek je třeba ještě zmínit článek *The „Military Revolution“ Afloat: The Era of the Anglo-Dutch Wars and the Transition to Modern Warfare at Sea* od Michaela Palmera. Autor v článku charakterizuje vedení boje v jednotlivých bitvách, přičemž zkoumá základní rozdíly především v organizaci a taktice boje.

2 Anglo-nizozemské obchodní soupeření v 17. století

Anglo-nizozemská rivalita probíhala téměř po celé 17. století. Započala roku 1609, kdy byla ukončena nizozemská revoluce z let 1555-1609, která proběhla v rámci dlouhotrvajících nizozemsko-španělských válek. Revoluce skončila dočasným dvanáctiletým příměřím mezi oběma státy. Tento konflikt se týkal především ekonomické a náboženské otázky, v reakci na šíření kalvinismu a kromě toho, Nizozemci nebyli spokojeni s vládou španělských Habsburků. Výsledkem bylo, že Nizozemí získalo nezávislost a od druhé poloviny 17. století, se Spojené nizozemské provincie staly ekonomicky nejvyspělejší zemí v Evropě.¹ Během revoluce dosáhlo Nizozemí velkého ekonomického rozvoje. Imigranti přicházeli v hojném počtu, mnoho lidí začalo podnikat, expandoval zámořský obchod a vznikly četné kolonie v zámoří.² Po vestfálském míru z roku 1648 došlo k rozvoji vědy, řemesel, průmyslu a umění. Nizozemský Amsterdam se stal významným obchodním a finančním centrem. Toto období je považováno za prvotní počátek obchodní rivality.³

Hegemoniální postavení Nizozemí na poli evropského obchodu se týkalo především vzrůstu koloniálního soupeření v jihovýchodní Asii a Africe, jelikož v letech 1602 a 1621 byly založeny Východoindická a Západoindická společnost, které měly významné obchodní državy v Indii, Asii, Africe i Americe, ze kterých se dováželo koření, dřevo, porcelán nebo látky. Kromě toho, získalo Nizozemí dominantní roli v obchodování se sukem, a také v rybolovu v Severním moři. V 17. století se v Anglii nejvíce rozvinula manufakturní výroba. Angličané opracovávali vlnu, kterou dováželi ze Španělska a vyváželi jí dále do Nizozemí, kde se zpracovávala a vzniklo z ní sukno, které pak Nizozemci vyváželi do zbytku Evropy, a také do Anglie. To se nelíbilo Angličanům, kteří byli přesvědčeni o tom, že tento nizozemský ekonomický úspěch byl postaven na využívání anglických zdrojů a značně oslaboval jejich ekonomiku.⁴

¹ LEVY, J. S., *The Rise and Decline of the Anglo-Dutch Rivalry, 1609-1689*. In: THOMPSON, W. R. (ed.), *Great Powers Rivalries*, Columbia 1999, s. 176.

² HART, Marjolein 't, *The Dutch Wars of Independence: Warfare and Commerce in the Netherlands 1570-1680*, Oxford, New York 2014, s. 1.

³ LEVY, s. 176.

⁴ Tamtéž, s. 174-176.

Porušení dvanáctiletého příměří v roce 1621, které vedlo k obnovení nizozemsko-španělské války, představovalo pro Anglii vzrůst hospodářské prosperity, protože Nizozemí bylo na základě španělského embarga na vývoz vlny izolováno od středozevního a iberského obchodu, čehož mohli využít právě Angličané. V roce 1635 mohl anglický král Karel I. oživit uplatnění nároku Koruny na výhradní suverenitu v britských mořích. Angličané pak mohli zabavovat nizozemské lodě plavící se u anglických břehů.⁵ Nizozemské lodě mohly být zachycovány a prohlédávány na základě toho, že pašovaly zboží a obchodovaly se španělským nepřítelem.⁶

Od roku 1630 byli Španělé hlavním obchodním partnerem Anglie. Toto spojení se nelíbilo Nizozemcům, kteří měli za cíl zpřetrhat tyto vazby, protože Anglie by mohla dopomoci Španělům, aby ve válkách, které vedli s Nizozemci, zvítězili. Nizozemci pak z iniciovali návrh, který předložili anglickému králi Karlovi, na základě kterého si měl vzít mladý princ Vilém II. Oranžský jednu z dcer Karla, Stuartovskou princeznu Marii Henriettu Stuartovnu. Karel chtěl svoji nejstarší dceru zachovat pro španělský trůn a s návrhem nesouhlasil. Svůj názor musel změnit, když vypuklo ve třicátých letech povstání v Portugalsku a Katalánsku, kterému Španělé museli čelit. Povstání je značně hospodářsky a finančně vyčerpávalo a Karel si byl v tu chvíli vědom, že by Španělsko už nemohlo poskytnout Anglii případnou finanční pomoc. Na základě toho Karel souhlasil se sňatkem a od Španělska se odpoutal. Nizozemcům dal tento úspěch záruku, že nedojde k další spolupráci mezi oběma státy.⁷

Ve čtyřicátých letech dosáhla anglo-nizozemská rivalita zásadního obratu, protože v Anglii vypukla občanská válka. Anglická hospodářská politika se dostala do krize, které mohli využít Nizozemci, kteří získali dominantní roli v oblasti Středozevního moře, ale i v dalších oblastech se těšili z mimořádné hospodářské prosperity, zatímco anglický obchod upadal a přispěl ke krizi

⁵ LEVY, s. 177.

⁶ EDMUNDSON, George, *Anglo-Dutch Rivalry during the First Half of the Seventeenth Century*, Oxford 1911, s. 94.

⁷ GROENVELD, Simon, *The English Civil Wars as Cause of the First Anglo-Dutch War, 1640-1652*. In: *The Historical Journal* 30, 1987, 3, s. 543.

v letech 1649-1651.⁸ Vilémův sňatek se Stuartovskou princeznou byl aktivním zásahem do anglických vnitropolitických záležitostí, protože Nizozemci teď mohli do jisté míry ovlivňovat hospodářskou politiku anglického krále a uvést ji do určitých finančních rizik.⁹ Zásadní problém také představovala organizace a vedení vojska v Anglii, protože anglická vláda neměla až do padesátých let 17. století výkonnou armádu, která by byla schopná vést dlouhé a náročné boje. Reorganizaci armády provedl Oliver Cromwell.¹⁰

V roce 1650 zemřel nizozemský místodržící Vilém II. Oranžský a Angličané doufali, že tato událost vnese do anglo-nizozemské rivality nový rozměr. Chtěli vytvořit unii s Nizozemím, aby odvrátili hrozbu případného válečného konfliktu. Na unii nechtěli přistoupit Nizozemci v domnění, že by v této alianci mohli být slabším spojencem. Nizozemci si velmi dobře uvědomovali svoji dominantní roli v evropském obchodě a požadovali po Anglii uzavření obchodních smluv, které pro ně byly značně výhodné. S tím nesouhlasila Anglie a oba státy nemohly dospět k vzájemné dohodě.¹¹ Nizozemci nevěřili motivům a cílům revolucionářských a kralovražedných vládců Anglie. Obávali se, že by unie mohla ohrozit jejich hospodářské a politické výhody, které jim přinesl mír se Španělskem, a měli podezření, že by angličtí republikáni využívali unii k prosazování svých hospodářských a politických zájmů na úkor těch nizozemských.¹² Parlament na to reagoval vydáním protekcionistického Zákona o plavbě v roce 1651, který měl poškodit nizozemské obchodní zájmy.¹³ Vydání tohoto zákona bylo v Nizozemí vnímáno jako akt největší drzosti a ponížení, kterého se mohla Anglie vůči němu dopustit. Vztahy mezi oběma mocnostmi se rapidně zhoršily. Anglie nehodlala od zákona ustoupit, což u obou

⁸ LEVY, s. 177.

⁹ GROENVELD, s. 544.

¹⁰ KOVÁŘ, M., TUMIS, S., *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603-1746)*, Praha, Kroměříž 2007, s. 73.

¹¹ LEVY, s. 178.

¹² ROMMELSE, Gijs, *The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations*. In: *The Economic History Review* 63, 2010, 3, s. 596.

¹³ LEVY, s. 178.

stran zvýšilo tlaky na válku a následně docházelo k provokacím na obou stranách. Vojenský konflikt byl neodvratný.¹⁴

V roce 1652 se oba státy střetly v prvním vojenském konfliktu, první anglo-nizozemské válce. Boje byly velmi náročné na obou stranách a oba státy horlivě toužily po míru. Westminsterská smlouva, která v roce 1654 válku ukončovala, nepřinesla to, co se od ní očekávalo. Obchodní problémy, které vedly k válce, zůstaly i nadále nevyřešeny. V šedesátých letech se značně projevil ekonomický rozvoj Anglie, protože významně podporovali rybolov v Severním moři.¹⁵ V letech 1664-1667 proběhla druhá anglo-nizozemská válka, ve které Angličané získali nizozemskou kolonii Nový Amsterdam, což omezilo účast Nizozemců na severoamerickém obchodu. Válka vypukla po vydání dalšího nařízení z roku 1660, týkajícího se plavby.¹⁶ Toto nařízení zakazovalo přepravu zboží na Britské ostrovy na lodích třetí země. Anglické výrobky mohly být dováženy pouze na anglických lodích.¹⁷

Ve druhé polovině šedesátých let došlo k významnému obratu v mezinárodních vztazích v Evropě. V roce 1665 zemřel španělský král Filip IV. a musela se nutně vyřešit otázka španělského dědictví a v návaznosti na to především mocenské ambice francouzského krále Ludvíka XIV., který si činil nárok na Španělské Nizozemí. Pro Anglii bylo nejdůležitějším cílem zachovat rovnováhu sil v Evropě. Tato situace vnesla do anglo-nizozemské rivality nový rozměr.¹⁸ Dočasné přeskupení evropských sil svedlo roku 1668 Anglii do aliance s Nizozemím proti Ludvíkovi. Nicméně, tato aliance nevydržela, protože se ani jedna země nedokázala vyrovnat s odporem k té druhé.¹⁹ Karel předpokládal, že tímto spojenectvím dojde k přerušení smluvního vztahu mezi Francií a Nizozemím, jež uzavřeli obrannou smlouvu už v roce 1662. To se nakonec nestalo. Karel uzavřel roku 1670 Doverskou spojeneckou smlouvu s Francií proti Nizozemí. To znamenalo, že Anglie získá podporu od Ludvíka XIV. v případě,

¹⁴ KOVÁŘ, TUMIS, s. 69.

¹⁵ LEVY, s. 179.

¹⁶ MUNCK, Thomas, *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002, s. 396.

¹⁷ ROMMELSE, s. 601.

¹⁸ KOVÁŘ, TUMIS, s. 89-90.

¹⁹ MUNCK, s. 397.

že by došlo k další anglo-nizozemské válce. Doverská smlouva byla důležitá i z náboženského hlediska. Podpora katolické Francie představovala pro Karla záruku, že pokud bude chtít konvertovat ke katolicismu, Ludvík ho v této situaci podpoří, v případě, že by se proti němu vytvořila protestantská opozice. Na konci téhož roku byla uzavřena druhá Doverská smlouva o spolupráci obou zemí ve válce proti Nizozemí. Ludvíka k podpisu této smlouvy vedla touha podmanit si Španělské Nizozemí a Anglii především vlastní obchodní zájmy v závislosti na rivalitě. V roce 1672 začala třetí anglo-nizozemská válka, kterou ukončil roku 1674 mír z Westminsteru.²⁰

Ukončení anglo-nizozemské rivality představovalo významný mezník v dalším vývoji obou států. Po vítězství Nizozemců ve třetí anglo-nizozemské válce, ve které byla Anglie podporována Francií, nebyl Ludvík ochoten přistoupit na Karlovi podmínky obecného míru stanovené roku 1674 ve Westminsteru. V obavě z francouzského narušení rovnováhy sil v Evropě se Anglie spojila s Nizozemím. V roce 1674 uzavřeli spojeneckou smlouvu a Karel vyslal Vilémovi III. Oranžskému na pomoc armádu a loďstvo, když Ludvík ve stejném roce znovu zaútočil na Španělské Nizozemí. Válka Nizozemí finančně vyčerpávala a to zoufale dychtilo po míru. V roce 1678 byl uzavřen separátní mír mezi Francií a Nizozemím v Nijmegen. To však neznamenovalo definitivní porážku Francie na kontinentě. V osmdesátých letech se proti Francii zformovala aliance čtyř států, včetně Anglie a Nizozemí. Ludvík pod tlakem těchto mocností začal pociťovat, že se rovnováha sil obrací proti němu. Následně byla obnovena agresivní politika Francie vůči Nizozemí.²¹

Tyto události vedly k úplnému ukončení anglo-nizozemské rivality. V letech 1688-1689 proběhla v Anglii tzv. „Slavná revoluce“, která svrhla katolického krále Jakuba a potvrdila v zemi protestantismus. V roce 1689 se díky „Slavné revoluci“ dostal poměrně bez problémů na anglický trůn nizozemský místodržící Vilém III. Oranžský, který měl za manželku Marii II. Stuartovnu, jež byla dcerou svrženého anglického krále Jakuba II. Vilémovi se tak díky svým

²⁰ KOVÁŘ, TUMIS, s. 90-91.

²¹ LEVY, s. 187.

rodinným vazbám na Stuartovce podařilo přesvědčit Anglii k užší spolupráci při zastavení Francie. V osmdesátých letech 17. století Angličané a Nizozemci znovu vojensky spolupracovali, což sice znamenalo konec rivality, ale neznamenal ukončení rivality v obchodní sféře, která přetrvávala i nadále.²²

2.1 Vývoj anglo-nizozemského obchodního a válečného loďstva

Základním zdrojem napětí mezi oběma zeměmi bylo kromě obchodu, také loďstvo.²³ Anglo-nizozemské loďstvo se začalo vyvíjet postupně od první poloviny 17. století. Zpočátku nebyl stanoven rozdíl mezi válečnými a obchodními loděmi. Vláda vždy finančně podporovala obchodníky, aby stavěli silné, dobře vyzbrojené lodě, které by následně obsadili správnými a schopnými lidmi. Díky těmto lodím pak mohli vést dlouhé boje na moři.²⁴ Budování válečného loďstva nebylo v obou zemích jednoduchou záležitostí.²⁵

V první polovině 17. století se v námořním loďstvu rozvinuly nové bojové typy lodí. Jednalo se o velké lodě a fregaty. Od počátku vývoje loďstva působily mezi loděmi také ozbrojené obchodní lodě, které musely být postupně vyřazeny a nahrazeny válečnými loděmi. Obchodní lodě patřily ke královskému loďstvu a kvůli svému bohatství byly často v anglických vodách přepadávány bukanýry, z tohoto důvodu nemohly být používány při velkých a náročných plavbách. Tyto lodě měly nosnost od 400 do 800 tun. Také válečné lodě byly značně redukovány. Měly být nahrazeny loděmi, které uvezou větší zátěž. Lodě větší zátěže byly stavěny za účelem zaoceánských a středomořských obchodů. U těchto lodí byl sice zmenšen nákladový prostor, ale tím se zlepšily plavební kvality. Nákladový prostor byl zmenšen v důsledku sklonu zádě a přídě, což redukovalo možnost uskladnění většího množství zboží. Nejen Angličané, ale také Nizozemci stavěli lodě, které byly ostře zúženy do kýlu, tvořeny těžkými trámy, vysokou nástavbou a komplikovaným lanovím. Po první anglo-nizozemské válce se posunul důraz z válečných lodí kombinovaných palební

²² Tamtéž, s. 187-188.

²³ ROMMELSE, s. 593.

²⁴ BARBOUR, Violet, *Dutch and English Merchant in the Seventeenth Century*. In: *The Economic History Review* 2, 1930, 2, s. 261.

²⁵ KONSTAM, Angus, *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-1674*, London 2011, s. 7.

silou a skvělými manévrovacími schopnostmi na lodě větší, více těžkopádné, které by uvezly větší zásoby zbraní.²⁶ Typickým nizozemským plavidlem byla ozbrojená rybářská nebo obchodní loď, kterou používali bukanýři, ale i ti měli v oblibě fregaty, protože největší z nich se podobala malé válečné lodi a na její obsluhu nebyla potřebná velká posádka.²⁷ Zahraniční králové a jejich admirálové měli v oblibě větší lodě a fregaty, ale obchodníci a to i angličtí, měli mnohem raději nizozemské malé rychlé čluny, které byly v mnoha ohledech praktičtější. Byly levnější a pohodlnější. Po roce 1660 například nakupovali Skandinávci levnější nizozemské lodě, čímž zastínili neobratné anglické obchodní lodě.²⁸

Nizozemci si získávali stále více příznivců, kteří obdivovali jejich schopnost a ekonomiku, se kterou dokázali vyrábět levné, plavby schopné a rychlé lodě, což Angličané, kteří byli v 17. století neustále omezováni pochybnými nařízeními vlády, nedokázali. O velikosti Nizozemí, jako přední námořní mocnosti svědčí i skutečnost, že se nizozemské lodě staly vzorem pro anglické loďaře. Anglo-nizozemské soupeření se projevilo i v dalších ohledech. Po roce 1651 se v Anglii rozšířila pověra, že anglické lodě jsou postavené ze vzácného anglického dubu, což je činilo kvalitnějšími než nizozemské. Tato pověra se rychle rozšířila do zahraničí. Tím, že mohli Angličané tento materiál vyvážet ve velkém množství, se na chvíli zvýšil jejich náskok v námořním obchodu před jejich rivalem. Horší investici představovala plachtovina a lanová. Angličané museli tyto materiály dovážet z Francie.²⁹

Co se týče obchodních lodí, tak požadavky obou zemí byly náročné, ačkoliv se mělo jednat o co nejlevnější záležitost. Jednalo se především o levný materiál, ale kvalitní a plavby schopnou konstrukci, která by měla vhodnou nosnost, a tím byla schopná uskladnit velké množství nákladu, také měly mít jednoduché vybavení, přičemž by k jejímu ovládnutí stačila jen malá posádka lodí, sloužící za malou mzdu, a aby tyto lodě byly pohostinné. K tomu, aby Nizozemci překonali svého rivala v námořní sféře, by museli zvýšit odolnost

²⁶ KONSTAM, s. 12.

²⁷ LUNSFORD, Virginia, *Piracy and Privateering in the Golden Age Netherlands*, New York 2005, s. 24.

²⁸ BARBOUR, s. 262-264.

²⁹ Tamtéž, s. 267-269.

jejich lodí. Chtěli proto použít, co nejvíce dřeva jako Angličané, ale občas ve snaze využít jejich dřevo do posledního zlomku, pracovali špatně. Šetřili na materiálu ze železa a spíše používali dřevo, kromě válečných lodí a lodí, které měly být určeny pro dlouhé cesty.³⁰ V budování válečného loďstva měli Nizozemci značné výhody před jejich konkurentem a to především díky špičkové technologii a díky tomu, že mohli vyrábět v bezprostřední blízkosti loděnic, měli kvalifikovanou pracovní sílu a skvělou dostupnost námořních zásob všech typů.³¹ Nizozemci byli pověstní také svoji precizností, se kterou byly všechny materiály nutné k výbavě lodí uspořádány. Dokázali připravit lodě k plavbě během několika hodin. Největší produkce lodí probíhala v nizozemském Saardamu, ale také v Amsterdamu, nebo dalších přístavech jako byly Rotterdam, Middleburg, Harlingen, nebo Hoorn. V těchto městech se stavěly jak obchodní tak válečné lodě.³²

Pro Nizozemce bylo investování do budování loďstva velmi výhodné. Tyto investice tvořily především flautové typy lodí, které se používaly pro obchod se severními oblastmi. Používali je Nizozemci i Angličané. Tyto lodě byly lehké, odolné a mohly přepravovat těžký náklad. Měly obvykle jednu palubu a jejím dalším rozpoznávacím rysem byla nadměrná délka, která tvořila čtyř až šesti násobek její šířky. Její příď a záď byly zaoblenější. Omezený nákladový prostor činil lodě lehčí a mohly být ovládány menším počtem mužů. Díky její velikosti byla sice snížena odolnost proti větru, ale zvýšily se její plavební kvality. Loď tohoto typu měla strmý sklon, nesla tři stěžně a nebyla nijak zdobena, kromě identifikačního obrázku na její příďové desce. Nosnost měla 100 až 900 tun.³³

V posledních dvou dekadách 17. století drželi Nizozemci značný námořní monopol nad svým odvěkým rivalem. Vyváželi své lodě do Francie, Španělska, Skandinávských zemí, ale také Anglie nebo Německa. Nebylo ničím výjimečným, že i v anglickém královském námořnictvu bylo několik

³⁰ Tamtéž, s. 273-275.

³¹ BENDER, J., DAVIES, J. D., *Dutch Warships in the Age of Sail, 1600-1714: Design, Construction, Careers and Fates*, Yorkshire 2014, s. 36.

³² BARBOUR, s. 277-278.

³³ Tamtéž, s. 278-280.

nizozemských lodí.³⁴ Do konce sedmdesátých let, dokázali Angličané transformovat své válečné loďstvo na ohromnou námořní sílu, která byla srovnatelná s navýšenou námořní silou Francie, ale poněkud nižší ve srovnání s Nizozemci.³⁵ Po ukončení třetí anglo-nizozemské války, resp. anglo-francouzské války v roce 1678 a nastolení všeobecného míru přišlo období dlouhé krize. Nizozemci museli svoji pozornost znovu zaměřit primárně na obchod. Krize obchodu v osmdesátých letech a anglický podíl na válce proti Francii, vytvořila z loďstva méně atraktivní investici.³⁶ Je důležité poukázat na to, že vývoj loďstva obou zemí měl střídavý efekt, kdy nejprve dominovala Anglie, ale následně jí byla tato pozice odebrána Nizozemím, a to se neustále měnilo, na základě dlouhotrvajících anglo-nizozemských válek.³⁷

2.2 Anglická občanská válka 1642-1649

Od první poloviny 17. století došlo k destabilizaci vnitropolitických a náboženských poměrů v zemi, což vedlo k anglické občanské válce, která proběhla v letech 1642-1649. Ve čtyřicátých letech se výrazně zhoršily vztahy mezi králem a parlamentem a v tomto konfliktu šlo o získání rozhodujícího vlivu v zemi.³⁸ Anglická občanská válka byla sérií několika vojenských střetnutí mezi vojsky parlamentaristů a rojalistů.³⁹

Poté, co král Karel I. nastoupil na anglický trůn, doufal, že se mu podaří království sjednotit. Proti tomu vystupoval parlament, který hájil zájmy ostrovního království a nesouhlasil s Karlovou katolickou a příliš autokratickou vládou.⁴⁰ Na počátku čtyřicátých let působilo v parlamentu několik skupin, které mezi sebou neustále soupeřily o moc. Na jedné straně to byli pacifisté, na druhé straně radikálové a jádrem celého parlamentního systému byla skupina umírněných, jejichž politika vedla k rozvoji parlamentního systému usilujícího o trvalou konstituční rovnováhu, což bylo v rozporu s pokryteckými praktikami,

³⁴ Tamtéž, s. 286.

³⁵ KONSTAM, s. 18.

³⁶ BARBOUR, s. 288-290.

³⁷ LEVY, s. 194.

³⁸ KOVÁŘ, TUMIS, s. 69.

³⁹ Tamtéž, s. 57.

⁴⁰ Tamtéž, s. 57.

k jakým se král na počátku války několikrát přiklonil.⁴¹ Karlova vláda před válkou byla absolutistická, přičemž se držel politiky svých tudorovských předchůdců, která byla tradiční součástí anglické ústavnosti. Ovšem to, jakým způsobem Karel tuto politiku využíval, způsobilo nedůvěru zákonodárců, kteří se rozhodli, že ho zbaví nástrojů, jimiž jeho předchůdci běžně disponovali.⁴² Králova politika ho dostávala do stále větších rozporů s parlamentem. Celá tato situace nebyla dlouho udržitelná a nemohla vést k ničemu jinému, než k válce.⁴³

V letech 1642-1646 se odehrála první občanská válka v Anglii. Král měl největší podporu na severu, ale jih a východ země se přikláněl na stranu parlamentu především ze společensko-ekonomických aspektů.⁴⁴ Je však třeba dodat, že král i parlament měli své přívržence ve všech částech země a o jejich příklonu k některému z nich nerozhodovalo, jaké měli místo ve společnosti, či jaký měli majetek. Běžnou reakcí na vypuknutí války bylo také zachování neutrality.⁴⁵ Válka se zpočátku vyvíjela pro krále úspěšně a v nadějích očekával, že brzy skončí ve prospěch rojalistů. Došlo k několika jednáním o míru mezi vůdcem parlamentaristů a králem, ale tato jednání vždy končila neúspěchem.⁴⁶ Karel se odmítal s parlamentem dohodnout, neboť se pro něj válka vyvíjela velice slibně.⁴⁷ Po roce 1643 a sériích několika porážek, potřeboval parlament získat dostatečné množství peněz a reorganizovat armádu. Parlament vypsal několik daní a konfiskoval majetky svým rojalistickým nepřátelům. Ve stejném roce došlo k vydání nařízení týkající se armády, kdy přestala být armáda závislá na dobrovolnících. Došlo k velkým změnám, kdy získala jednotné vedení a finanční pomoc, což vedlo k tomu, že se parlamentní armáda stala dosud nejvýkonnější armádou, která se kdy na bojišti objevila. Kromě toho potřeboval parlament uzavřít spojení se Skotskem.⁴⁸ Důležitou událostí byl podpis tzv. Slavné dohody (*Solemn League and Covenant*) v roce 1644. V této dohodě

⁴¹ MUNCK, s. 237-238.

⁴² KOVÁŘ, Martin, *Stuartovská Anglie. Stát a společnost v letech 1603-1689*. Praha 2001, s. 115.

⁴³ KOVÁŘ, TUMIS, s. 57.

⁴⁴ MUNCK, s. 237.

⁴⁵ KOVÁŘ, s. 124.

⁴⁶ KOVÁŘ, TUMIS, s. 57.

⁴⁷ KOVÁŘ, s. 127.

⁴⁸ Tamtéž, s. 130.

šlo o to, že Skotové poskytnou parlamentaristům vojenskou pomoc, ale požadovali za to určité ústupky. Trvali na zavedení presbyteriánství, jako oficiálního náboženství v Anglii, Skotsku a Irsku.⁴⁹ Navzdory tomu, že Angličané byli poněkud skeptičtí k silné roli církve ve státní politice, podmínky této dohody byly natolik neurčité, že prozatímní spolupráci umožňovaly.⁵⁰ Tato koalice však zůstala nejednotná, protože v době první občanské války začaly v Anglii působit stovky nezávislých a polo nezávislých kongregací, které byly jednou z příčin úpadku presbyteriánství v Anglii, přičemž došlo k rozkladu anglikánské církve a sporům mezi presbyteriány a nezávislými, což se přenášelo do vysoké politiky.⁵¹

V roce 1645 se podařilo Oliveru Cromwellovi prosadit několik důležitých opatření, která se týkala značných reforem ve státní správě. Na základě tzv. nařízení o nezištnosti (*Self-Denying Ordinance*) byli všichni členové parlamentu zbaveni funkcí ve státní správě a v armádě. Toto se týkalo také samotného Cromwella, který ale později obdržel výjimku. Také provedl značné reformy v armádě, kdy ustavil tzv. Armádu nového typu (*New Model Army*), která byla národní, plně profesionální a placená parlamentem. Tato nařízení se setkala s velkým úspěchem, který vedl ke konečnému vítězství parlamentních vojsk v bitvě u Naseby v roce 1645.⁵² O rok později král kapituloval před skotskými oddíly u Nottinghamu.⁵³ V roce 1646 si král uvědomil, že po katastrofě v bitvě u Naseby už není schopen pokračovat ve válce a uprchl z obleženého Oxfordu.⁵⁴

Triumf parlamentních vojsk u Naseby roku 1645 prakticky rozhodl o výsledku občanské války. Od roku 1645 do roku 1648 bylo hlavní otázkou v Anglii, za jakých podmínek a jestli vůbec dosáhnou parlamentaristé ústavního a náboženského vyrovnání s panovníkem. Do popředí se dostávají dva hlavní problémy, a sice národnostní a náboženské problémy mezi Angličany a Skoty

⁴⁹ KOVÁŘ, TUMIS, s. 58.

⁵⁰ MUNCK, s. 238.

⁵¹ KOVÁŘ, TUMIS, s. 58.

⁵² Tamtéž, s. 58-59.

⁵³ MUNCK, s. 239.

⁵⁴ KOVÁŘ, s. 157.

a parlamentní konflikt mezi převážně presbyteriánským parlamentem a independentskou armádou.⁵⁵ Problém představovala také vzpoura v armádě kvůli nedoplatku na žoldech, což mělo vliv na její kázeň. Hrozbou byla i armáda nového typu, která byla lépe placena, než ostatní parlamentní vojska. Od roku 1647 v ní přibývali přívrženci hnutí tzv. levellerů, stoupců republiky. Vše vyvrcholilo, když mělo dojít k desetileté dohodě mezi králem a parlamentem, která spočívala v uznání parlamentní kontroly domobrany. Následně byla armáda nového typu rozpuštěna, aniž by jí byli vyplaceny dlužné žoldy a vojsko reagovalo tím, že uneslo krále s parlamentního zajetí a ustavilo armádní radu složenou z rovného počtu důstojníků a vojáků. Rostoucí vliv levellerů pak přispěl ke snaze rychlé dohody presbyteriánů s králem. Presbyteriáni chtěli vyprovokovat silnou kontrarevoluci, což vyprovokovalo armádu k odvetě. Dolní sněmovna nakonec ustoupila a armáda se postavila do čela radikální revoluce, kterou vedla až do roku 1649.⁵⁶

Druhá občanská válka probíhala v letech 1648-1649. Příčin této války bylo hned několik. Primárně to byl útěk Karla I. po porážce v první válce, dále odmítnutí ústavních návrhů parlamentu a podpis spojenecké dohody se Skoty.⁵⁷ V roce 1647 schválili zákonodárci čtyři vlastní zákony, týkající se změny ústavy. Karel ihned poté, co tyto zákony obdržel, informoval parlament, že jejich návrhy nemůže přijmout. Nemohl je přijmout proto, že dva dny předtím podepsal spojeneckou smlouvu se Skoty. V této smlouvě se zavázal, že na tři roky přijme v Anglii presbyteriánské náboženství. Za odměnu se mohl znovu vrátit na trůn bez jakýchkoliv omezení.⁵⁸

Na začátku července 1648 vtrhla do Anglie skotská armáda, která pro parlamentaristy nepředstavovala nějakou větší hrozbu. Skotské vojsko bylo velmi slabé.⁵⁹ Mnozí angličtí rebelové doufali, že dosáhnou smlouvy s králem dříve, než nenávidění Skotové budou moci prosadit své vlastní názory, týkající se

⁵⁵ Tamtéž, s. 148.

⁵⁶ MUNCK, s. 240-241.

⁵⁷ KOVÁŘ, s. 164.

⁵⁸ Tamtéž, s. 162-163.

⁵⁹ Tamtéž, s. 165.

náboženství.⁶⁰ Následně Oliver Cromwell zvítězil v několika dalších bitvách a jeho cesta do Skotska, kde se spojil s odpůrci krále, definitivně rozhodla o výsledku války. Karla, který trávil počátek bojů druhé občanské války v zajetí na hradě Carisbroock, tyto nepříznivé výsledky velmi zasáhly. Presbyteriáni a independenti také začali s přípravou nových návrhů náboženského a ústavního narovnání, které měly být předloženy králi na ostrově Wight. Karel tyto návrhy odmítl a byl znovu eskortován do carisbroockého hradu. Bylo jasné, že není možné dosáhnout dohody mezi poslanci a panovníkem a navíc se změnila situace také ve sněmovně, kde jak radikálové, tak také umírnění, včetně Cromwella připomínali králův podíl na rozpoutání občanské války. V roce 1648 Cromwell dokonce naznačil, že jeho vstřícný postoj vůči králi již skončil, označil Karla za příčinu všech dosavadních problémů a varoval před opakováním starých chyb. V jednom ze svých projevů řekl, že: „*Byla by to dvojnásobná chyba ve srovnání s našimi předchůdci, neboť by se jednalo o stejnou urážku moudrosti, kterou nám projevil bůh a které jsme se již jednou dopustili*“.⁶¹

Po porážce Skotů u Prestonu v srpnu 1648 se rozvinula debata, jak začít proces s králem, který byl označován za hlavního viníka války. Po zatčení poslanců v parlamentu, kteří se postavili na stranu krále, v prosinci 1648, byla stanovena zbylými poslanci rezoluce, podle které poslanci, kteří byli přítomni v sále, byli zvoleni lidem a ztělesňovali nejvyšší moc v zemi. Následně byl stanoven Nejvyšší soudní dvůr, který měl proces s panovníkem řídit. V lednu 1649, byl tedy Karel znovu povolán do Windsoru a začal proces. Karel byl obviněn, že rozpoutal válku proti parlamentu a lidu a odmítl uznat zákonnost soudu.⁶² K ohromení, ba dokonce zděšení umírněné většiny v Anglii, Skotsku i zahraničí byl král usvědčen ze zrady a rozpoutání občanské války a 30. ledna 1649 popraven.⁶³ Na základě těchto událostí byly kromě popravy krále zrušeny episkopát, sněmovna lordů i monarchie.⁶⁴

⁶⁰ HIRST, Derek, *England in Conflict, 1603-1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999, s. 251.

⁶¹ KOVÁŘ, s. 167.

⁶² Tamtéž, s. 167-169.

⁶³ MUNCK, s. 242.

⁶⁴ KOVÁŘ, s. 171.

2.3 Zákon o plavbě

Po roce 1648 se zdálo nadmíru pravděpodobné, že konečně dojde k porozumění mezi dvěma protestantskými státy v Evropě, Anglií a Nizozemím.⁶⁵ Anglický parlament vyslal na jaře roku 1651 do Haagu dva velvyslance, kteří měli vyjednat pevnější spojení mezi oběma státy.⁶⁶ Téměř celá Evropa věřila, že bude dosaženo anglo-nizozemské aliance. Jeden korespondent benátského velvyslance v Paříži například napsal: „*Dobré výsledky se očekávají od jednání nizozemských velvyslanců.*“⁶⁷ Nizozemce však zajímaly pouze jejich vlastní zájmy týkající se obchodu, lodní dopravy a rybolovu, kdy požadovali rozšíření těchto zájmů. Angličanům šlo primárně o zajištění suverenity moří.⁶⁸

V padesátých letech se anglický obchod dostal do vážné krize, a toho využili Nizozemci, kteří uzavřeli poměrně výhodnou smlouvu s Dánskem, která se týkala přepravy jakéhokoliv zboží do Dánska, kdy Nizozemci mohli přepravovat na dánské území zboží mnohem levněji, než ostatní státy. To pobouřilo především Anglii, která po Nizozemsku požadovala zrušení této obchodní výhody, ale ti si chtěli tuto výhodu zachovat, i kdyby mělo dojít k válce. Bylo tedy zřejmé, že se oba státy nikdy nedohodnou. Na jaře roku 1651 se oba angličtí velvyslanci vrátili do Anglie s nepořízenou, protože nebylo v zájmu obou zemí dospět k dohodě.⁶⁹

V létě roku 1651 pak předložila anglická Státní rada parlamentu zákon, který měl do značné míry poškozovat nizozemské obchodní zájmy.⁷⁰ Na základě zákona o plavbě se mohlo do Anglie dovážet zboží na anglických lodích nebo lodích těch zemí, ve kterých bylo vyrobeno.⁷¹ Ačkoliv zákon do jisté míry poškozoval východoindické a západoindické zájmy obou zemí, jeho vydání jako prostředku obrany a reakce na nizozemský obchodní vzrůst a vzájemné rivalitu

⁶⁵ WILSON, Charles, *Profit and Power. A study of England and the Dutch wars*, The Hague, Boston, London 1978, s. 49.

⁶⁶ PINCUS, Steven, *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy 1650-1658*, Cambridge 1996, s. 11.

⁶⁷ Tamtéž, s. 56.

⁶⁸ WILSON, s. 49-50.

⁶⁹ Tamtéž, s. 51-52.

⁷⁰ Tamtéž, s. 52.

⁷¹ KOVÁŘ, TUMIS, s. 69.

mezi Anglií a Nizozemskem, bylo nezbytně nutné. V roce 1650 bylo vydáno nařízení, které bylo určitým původcem zákona o plavbě z roku 1651, a zakazovalo obchodování s povstaleckými koloniemi, pokud nebude mít obchodník povolení, které mu vydá Státní rada. Vydání tohoto dodatku vedlo k tomu, že obchodníci, kteří obchodovali se západní a východní Indií podali stížnost, protože se nařízení dotklo právě jich. Státní rada však tuto stížnost nechtěla akceptovat.⁷²

Cílem zákona bylo vytlačit Nizozemce z pozice centrálního obchodního skladu v Evropě, či hlavního zprostředkovatele zboží a nahradit monopol nizozemských přepravníků, anglickými přepravci. Koloniální nebo evropské zboží mělo být přepraveno přímo do Anglie, Irska, nebo dalších kolonií na anglických lodích, lodích kolonií, nebo zemí původu.⁷³ Co se týče přímé souvislosti vydání zákona o plavbě s počátkem první anglo-nizozemské války, tak se postupně ukázalo, že je v zájmu Angličanů vést válku s Nizozemci, a to z mnoha důvodů. V 17. století drželi Nizozemci monopol ve východoindickém obchodu a angličtí obchodníci jim chtěli tento obchod narušit. Anglie chtěla získat monopol na španělskou vlnu. Žádali tak po Španělech, aby vydali záchranné celní bariéry na vývoz vlny, především do Nizozemí, které z ní vyrábělo velké množství sukna, což konkurovalo Angličanům. Tento monopol pak Anglie získala až po první anglo-nizozemské válce, kdy byla španělská vlna odkloněna přímo do Anglie.⁷⁴ Také francouzský obchod měl být záminkou k ozbrojenému konfliktu. Vztahy mezi oběma zeměmi se zhoršovaly i v době nevyhlášené anglo-francouzské námořní války. Při této válce, docházelo mezi Nizozemci a Angličany k oboustranným provokacím.⁷⁵ Francouzi před válkou uvalili embargo na anglické zboží a během války se soustředily na nizozemský obchod, což vyvolalo vlnu nevole u Angličanů.⁷⁶

⁷² FARNELL, J. E., *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*. In: *The Economic History Review* 16, 1964, 3, s. 440.

⁷³ HIRST, s. 274.

⁷⁴ FARNELL, s. 451.

⁷⁵ KOVÁŘ, TUMIS, s. 69.

⁷⁶ FARNELL, s. 451.

Nejdůležitější osobou, která se nejvíce angažovala při vydání zákona o plavbě, byl obchodník a člen obchodního výboru Maurice Thomson, který se v padesátých letech významně podílel na formování centrální obchodní politiky Commonwealthu a je dokonce považován za jejího tvůrce.⁷⁷ Byl velkým ekonomickým radikálem a nepodporoval otevřený obchod.⁷⁸ Byl také významnou posilou na poli získávání vládních kontraktů, kdy se snažil především posílit pozici anglického námořnictva. Zabýval se problémem volných přístavů, což mělo sloužit jako podpora anglické obchodní politiky.⁷⁹

Vydání zákona o plavbě nevyřešilo základní otázky týkající se rybolovu a námořní suverenity. Mezinárodní vztahy mezi oběma zeměmi se ještě zhoršily po útoku anglického admirála Blaka na nizozemskou loď admirála Trompa. Následně došlo k první anglo-nizozemské válce v letech 1652-1654. Navzdory nizozemským pokusům zrušit platnost tohoto zákona, zůstal zákon nadále v platnosti a Anglie svou politiku obhájila.⁸⁰

⁷⁷ Tamtéž, s. 443.

⁷⁸ PINCUS, s. 41.

⁷⁹ FARNELL, s. 445-447.

⁸⁰ KOVÁŘ, TUMIS, s. 69.

3 První anglo-nizozemská válka 1652-1654

První anglo-nizozemská válka, která proběhla v letech 1652-1654, byla vyvrcholením dlouhodobé obchodní a námořní rivality mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi. Základním zdrojem napětí mezi oběma státy bylo soupeření v oblasti obchodu a loďstva. Rozpoutal ji problém stanovení anglické suverenity v okolních mořích.⁸¹ Obchodní společnosti z obou zemí soupeřily o každý obchod uvnitř i vně Evropy.⁸²

Bezprostřední příčinou války bylo vydání Zákona o plavbě z roku 1651, jemuž předcházela neúspěšná mise dvou anglických velvyslanců do Haagu s cílem vyjednat spojení dvou protestantských republik.⁸³ První válka byla přímým výsledkem selhání anglo-nizozemského vyjednávání o unii.⁸⁴ Nizozemci během jednání s anglickými velvyslanci v Haagu představili svých 36 článků, týkající se jejich obchodních zájmů. Jednalo se o ekonomické návrhy. Požadovali otevřený rybolov v Severním moři, kde měli své zájmy i Angličané, a také svobodnou plavbu a obchod. Kromě toho zastávali názor, že by si obě strany měly chránit své lodě na moři před piráty. Angličané neustále prosazovali suverenitu v pobřežních vodách s cílem zachovat si především monopol rybolovu v Severním moři a nehodlali ustoupit od Zákona o plavbě namířeného proti Nizozemcům. Nizozemci také uzavřeli výhodnou obchodní smlouvu s Dány. Přeprava přes jejich území měla být pro Dánské království levnější, než pro jiné státy. Angličany tato smlouva pobouřila a žádali další vyjednávání s Nizozemci, aby od této smlouvy ustoupili. Ti odmítli a nebylo možné se dohodnout.⁸⁵ Bylo očividné, že tyto záležitosti je třeba vyřešit válkou.⁸⁶

V první anglo-nizozemské válce proběhlo sedm námořních bitev a v roce 1654 ji ukončilo uzavření mírové smlouvy ve Westminsteru. V roce 1652 se odehrálo první střetnutí mezi oběma státy u Doveru v blízkosti Lamanšského průlivu, jenž vyvrcholilo první anglo-nizozemskou válkou. V této námořní bitvě

⁸¹ KONSTAM, s. 5.

⁸² ROMMELSE, s. 592.

⁸³ PINCUS, s. 56.

⁸⁴ ROMMELSE, s. 593.

⁸⁵ WILSON, s. 50-51.

⁸⁶ GROENVELD, s. 557.

byla Anglie poražena nizozemskou flotilou a následně došlo k dalším porážkám ve Středomoří a na Baltu.⁸⁷ Po sériích několika porážek bylo nutné, aby Anglie změnila dosavadní taktiku boje a vedení války. Poté, co Angličané získali jednotné vedení v boji pod admirálem Robertem Blakem, který se mimo jiné podílel na vypracování nových bojových směrnic v roce 1653, začali vítězit.⁸⁸

3.1 Bitvy první anglo-nizozemské války

Od druhé poloviny roku 1652 do března roku 1653 proběhly čtyři hlavní bitvy první anglo-nizozemské války, byly to bitvy u Downs, Kentish Knocku, Dungenessu a Portlandu.⁸⁹ Poslední tři bitvy u Livorna, Gabbardu a Scheveningenu pak proběhly od března do července roku 1653.⁹⁰ V těchto bitvách se mezi sebou střetli velitel anglického námořnictva Robert Blake s hodností „generál na moři“ (*General at Sea*) a vrchní velitel nizozemského námořnictva admirál Maarten Harpertszoon Tromp. V prvních čtyřech bitvách ztratily obě strany velké množství lodí, ale Anglie na tom byla lépe než Nizozemí.⁹¹ Vedení boje v těchto bitvách bylo poněkud chaotické. Kvůli velikosti svých flotil je museli jak Angličané, tak Nizozemci rozdělit na jednotlivé eskadry a každá z nich měla svého velitele. Podřízený velitele flotily se nazýval viceadmirál. Zadní divizi eskadry pak velel kontradmirál, jenž byl rovněž podřízený velitele flotily. Některé velké flotily byly rozděleny na čtyři nebo pět eskader. Jednotlivé divize byly ještě rozděleny na menší formace, aby byly boje snazší. Každá loď měla svého kapitána. Hlavním úkolem viceadmirálů a kapitánů bylo podporovat se navzájem.⁹² Admirál Tromp vydal v červnu roku 1652 pokyny, které uváděly: „*Každý kapitán má výslovně naříděno, pod pokutou 300 zlatých, držet se poblíž svého vlajkového důstojníka, kterému slouží...dotyční vyšší důstojníci a kapitáni musí stát při ostatních, ve vší věrnosti; a každá*

⁸⁷ Tamtéž, s. 541.

⁸⁸ PALMER, M. A. J., *The „Military Revolution“ Afloat: The Era of the Anglo-Dutch Wars and the Transition to Modern Warfare at Sea*. In: *War in History* 4, 1997, 2, s. 127-128.

⁸⁹ Tamtéž, s. 128.

⁹⁰ KONSTAM, s. 6.

⁹¹ PALMER, s. 129- 130.

⁹² Tamtéž, s. 128-129.

eskadra, když je jiná prudce napadena, aby ji podpořila a osvobodila, s použitím veškerých kvalit vojáka a námořníka.“⁹³

Cílem střetu mezi Trompem a Blakem v bitvě u Downs roku 1652 byl Blakeův úkol přerušit nizozemský rybolov u pobřeží Anglie a Skotska. Nizozemské lodě v této oblasti mohli Angličané zachytit a prohledat.⁹⁴ Katalyzátorem tohoto střetu bylo oživení starodávného sporu suverenity v okolních mořích.⁹⁵ Blake měl přerušit nizozemský obchod s anglickou obchodní společností Eastland Company, ale zároveň zachovat anglický obchod na Baltu. Trompovy zájmy byly opačné. První šanci k útoku dostal nizozemský admirál Tromp, když 20. července 1652 zahlédl u Downs flotilu anglického admirála George Ascuye, který čekal na Blakea, a jeho flotila čítala 21 lodí. Ale Trompovi nepřálo počasí k tomu, aby mohl zaútočit na Ascuyovu flotilu. Vítr se otočil proti němu a on se rozhodl plavit na sever ve snaze najít přímo Blakea. Ten mezitím u pobřeží ostrova Fair Isle, který byl součástí Shetlandského souostroví ve Skotsku, splnil jeden ze svých cílů, kdy zničil nizozemské rybářské loďstvo a zachytil polovinu válečných lodí, které ho chránily. Obě nepřátelské flotily se poté setkaly v noci 5. srpna 1652. Opět je zasáhla nepřízeň počasí, protože zuřila bouřka až do druhého rána a nemohly bojovat. Šance Nizozemců na útok proti anglické flotile vzaly za své, když uprostřed toho zmatku, dorazila nizozemská obchodní flotila z Východní a Západní Indie. Tromp se poté s flotilou téměř 40 východoindických lodí vydal od Shetlandského souostroví domů až 8. srpna. Ovšem poslední lodě, které ještě střežily kolem pobřeží Shetland, odpluly až na počátku září.⁹⁶

Následně museli Nizozemci řešit další závažný problém. Jejich obchodní lodě se měly vracet ze španělského Cádizu naplněny stříbrem a potřebovaly proplout přes Lamanšský průliv. Bylo pravděpodobné, že průliv budou hlídat anglické válečné lodě, ne-li dokonce sám Blake. Nizozemci vyslali novou flotilu v čele s vice komodorem Michielem de Ruyterem z Flushingu, jehož cílem bylo

⁹³ Tamtéž, s. 129.

⁹⁴ WILSON, s. 68.

⁹⁵ PINCUS, s. 69.

⁹⁶ WILSON, s. 68-69.

zajistit bezpečné proplutí flotily Lamanšským průlivem.⁹⁷ De Ruyter nařídil: „*Způsobit nepříteli největší škody při každé příležitosti.*“⁹⁸ S flotilou 28 lodí vyplul 12. srpna z Calais. Anglický admirál Ascuye se střetl s de Ruyterem u ústí Lamanšského průlivu 26. srpna. Tento střet skončil nerozhodným soubojem, po kterém se Ascuye stáhl do Plymouthu. De Ruyterovi se podařilo vyvést první konvoj obchodních lodí z průlivu. Nadále doufal, že bude mít příležitost k svedení bitvy s anglickou flotilou, aby jí zničil. Celé září tak strávil de Ruyter s flotilou v Lamanšském průlivu. Mezitím nizozemského admirála Trompa nahradil ve funkci vrchního velitele námořnictva admirál Witte de With, protože Tromp nedokázal zvítězit v bitvě u Downs. Začátkem října 1652 spojily de Ruyter a de With své síly, aby se postavily Blakeovi u Downs. Ale nizozemské šance byly znovu zmařeny. Vichřice jejich útok zbrzdila, a když se bitva nakonec přesunula ke Kentish Knocku, Blake se rozhodl bitvu rychle ukončit a s velkým zápalem se vložil do útoku, načež se mu podařilo zvítězit. Angličané měli oproti Nizozemcům výhodu, že měli perfektně uspořádané loďstvo a během bitev dokázali rychle improvizovat. Po této prohrané bitvě se na post vrchního velitele nizozemského loďstva znovu vrátil admirál Maarten Tromp.⁹⁹

Následující bitva u Portlandu trvala od 28. února do 2. března roku 1653.¹⁰⁰ Hlavním cílem této bitvy bylo přerušit nizozemský monopol zámořského obchodu. Bitva byla velmi krutá, protože pro obě strany představovala značné ztráty na životech a také četné ztráty lodí. Anglická vláda se přednostně zaměřila na organizaci boje na moři.¹⁰¹ Během první anglo-nizozemské války byla několikrát použita bitevní linie, ve které se měly lodě na konci flotily spojit od jednoho konce ke druhému. Tato bitevní linie se poprvé využila v bitvě u Dunkirku v roce 1639, a tehdy Tromp řekl svým velitelům před

⁹⁷ Tamtéž, s. 70.

⁹⁸ Tamtéž, s. 70.

⁹⁹ Tamtéž, s. 70-71.

¹⁰⁰ KONSTAM, s. 6.

¹⁰¹ HAINSWORTH, R. D., CHURCHES, CH., *The Anglo-Dutch Naval Wars 1652-1674*, London 1998, s. 57-58.

bitvou: „*Funguje takovým způsobem, že se naše lodě spojí tak těsně, že nedovolí, aby mezi nimi pronikla jakákoliv opačná síla.*“¹⁰²

Do bitvy u Portlandu byli povoláni tři „generálové na moři“ Monck, Deane a Blake. Všichni tři vypluli se svými flotilami 10. února roku 1653 k Lamanšskému průlivu, aby zastavili konvoj nizozemských obchodních lodí, vracející se ze zámoří. Hlavní prioritou anglického admirála Blakea bylo najít a zničit flotilu nizozemského admirála Trompa a poté zaútočit na jakýkoliv další konvoj lodí, který by ho doprovázel. Ačkoliv dokázal Blake analyzovat téměř přesný obraz Trompova pohybu, obával se, že by se mu Tromp mohl jakýmkoliv způsobem vyhnout. Proto nařídil rozdělit flotilu tak, aby dokázala pokrýt Lamanšský průliv ve všech směrech a Tromp by neměl šanci uniknout. Obě nepřátelské flotily na sebe narazily 18. února kousek od Portland Bill. Nizozemci útočili ve čtyřech eskadrách vedených admirálem Trompem a de Ruyterem. Na základě nepříznivých povětrnostních podmínek nebylo možné vnést Blakea do rukou Nizozemců. Blake však musel několikrát ustát jejich prudký útok. Boje byly divoké na obou stranách.¹⁰³ Neschopnost využít sílu silného útoku, jež byla evidentní v prvních čtyřech válkách, frustrovala anglické i nizozemské velitele.¹⁰⁴

Ve druhé polovině bitvy došlo k důležitému zvratu. Navzdory tomu, že již Tromp utrpěl značné ztráty lodí a námořníků, měl oproti Blakeovi početní výhodu v útoku. Navíc mu vyhovoval vítr, který se odvrátil od Angličanů. Netušil však, že Blake je mistrem v obranné válce. Blake věděl, že se musí vydržet ubránit nizozemskému náporu, dokud nebude vítr na jeho straně. Na pomoc mu se svojí flotilou připlul admirál Monck. Bitvu rozhodla fatální chyba Nizozemců. Rozdělily svojí flotilu, ve snaze zastavit Blakea na všech stranách. Ale ve své flotile měli velké množství poškozených lodí a už nemohli provést větší útok. Rozhodli se stáhnout. Mezitím, co se Nizozemci snažili opravit

¹⁰² PALMER, s. 130-131.

¹⁰³ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 59-61.

¹⁰⁴ PALMER, s. 130.

poškozené lodě, Angličané je zahrnuli nepřetržitou palbou, které se nešlo ubránit.¹⁰⁵

Nizozemské lodě měly téměř prázdné zásobníky se střelným prachem. Nicméně, boje měly pokračovat další den. Angličané započali kanonádu 20. února brzy ráno. Jedinou zásobu střelného prachu už měly pouze nizozemské obchodní lodě, které mohli využít na svoji obranu. Ačkoliv to byly poslední lodě, které admirál Tromp měl, chystal se s nimi provést poslední útok. Obě strany čelily nepříznivým povětrnostním podmínkám a rozhodovalo, na kterou stranu se přikloní vítr. Důležitou roli sehrál příliv, odliv a skutečnost, že se blížila noc. Blake počítal s tím, že Tromp bude muset plout proti severozápadnímu větru. Oba vyčkávali. Blakeovy lodě byly poškozené a vyčerpané dlouhým bojem. Tromp se chystal zaútočit z Lamanšského průlivu. Jenže průliv, kam se nizozemské lodě uchýlily, aby odsud zrealizovaly finální útok, se jim stal osudným. Zachvátily je sněhové vánice a silné poryvy větru. Velká část nizozemské flotily byla potopena. Blakea mrzelo, že nedostal šanci provést rozhodující útok. Nepřízeň počasí a krutá zima Nizozemce přemohla sama. Ačkoliv nemuseli Angličané vyvinout nějak zvlášť velké úsilí, aby zvítězili, bitva pro ně byla obrovským úspěchem.¹⁰⁶ Projevila se genialita, síla a odvaha anglických důstojníků. V bitvě u Portlandu byly zničeny a ztraceny nejlepší a největší nizozemské lodě. Londýn byl z výsledků této bitvy nadšen.¹⁰⁷

Po bitvě u Portlandu, kde byla nizozemská flotila v čele s admirálem Trompem poražena, zatoužili Nizozemci po odvetě. V červnu roku 1653 se uskutečnila další bitva u Gabbardu, která trvala dva dny.¹⁰⁸ Oproti předchozí bitvě změnili Nizozemci organizaci a vedení boje. Jejich flotila byla rozdělena do tří eskader. Bitva začala 12. června. Zpočátku nastalo jen lehké ostřelování lodí, ale postupně došlo k vytrvalé střelbě na obou stranách. Během přestřelky byl smrtelně zraněn anglický admirál Deane a pro Angličany byla jeho smrt obrovskou ztrátou. O první výraznější akci se pokusil admirál Tromp. Příznivý

¹⁰⁵ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 66-68.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 69-70.

¹⁰⁷ DIXON, W. H., *Robert Blake. Admiral and General at Sea*, London 1852, s. 243.

¹⁰⁸ KONSTAM, s. 6.

vítr mu umožnil provést výpad. Kvůli intervenci anglických lodí se Nizozemcům nepodařilo způsobit Angličanům výraznější ztráty. Následně docházelo k četným útokům na obou stranách. Během těchto výbojů bylo potopeno a vyhozeno do povětří několik nizozemských lodí. Vítr se neustále měnil. Nejprve měli výhodu Angličané, pak zase Nizozemci. Ale Angličané měli proti Nizozemcům jednoznačně navrch. Měli lepší techniku, organizaci boje a značnou početní výhodu. Nizozemské lodě statečně odolávaly anglickým střelám do boku svých lodí.¹⁰⁹ Lodím chyběla munice, a bylo pravděpodobné, že dlouhodobý útok není možný. Potřebovali doplnit zásoby a ošetřit své raněné. Stáhli se k mělčině, kam je Angličané ihned následovali. Boje pokračovaly další den. Blake pronásledoval Trompa k Vlámskému pobřeží. Dostihl ho a měl na dosah poslední loď nizozemského konvoje. Začalo nepřetržité ostřelování na obou stranách. Angličané byli neúnavní a navíc teď měli i značnou převahu, protože Blakeovi připlul na pomoc se svou flotilou i jeho synovec Robert Blake mladší. Pod drtivou palbou anglických lodí, byli Nizozemci nuceni ustoupit.¹¹⁰ Toto znamenalo faktickou porážku Nizozemců a vítězství Angličanů. Po bitvě u Gabbardu Tromp prohlásil: „*Neopatrností nebo nedostatkem zkušeností několika našich kapitánů a jejich důstojníků v námořním boji, několik z nich bojovalo proti své vlastní straně a to vedlo ke zmatku.*“¹¹¹ Po porážce Nizozemců se rapidně zhoršila jejich ekonomická pozice. Došlo k blokáde nizozemských přístavů. Kromě toho, jejich flotila byla rozdělena, což představovalo největší problém pro následující bitvu.¹¹²

Závěrečnou bitvou první anglo-nizozemské války byla bitva u Scheveningenu, která se odehrála 10. srpna roku 1653. Admirál Tromp byl se svou flotilou na jihozápadě řeky Šeldy a de With byl s flotilou na jihu v Helderu. Před další konfrontací s nepřítelem by se tyto dvě flotily musely spojit. To nebylo možné, protože anglická flotila se nacházela mezi nimi. Angličané měli problém udržet blokádu nizozemských přístavů, protože měli nepřítele stále za

¹⁰⁹ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 76-77.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 80-81.

¹¹¹ PALMER, s. 129.

¹¹² HAINSWORTH, CHURCHES, s. 80-81.

zády. Kromě toho jim docházely zásoby, a kdyby od blokády upustili, mohli by Nizozemci zvítězit bez boje. Další komplikací bylo, že se Robert Blake potýkal se zdravotními komplikacemi. Jednalo se o poslední bitvu, které se zúčastnil.¹¹³

Na začátku srpna se měla de Withova flotila přesunout z Helderu k nizozemskému pobřeží, aby se střetla s anglickou flotilou. De With pronásledoval Moncka, který se přesunul na jihozápad od nizozemského pobřeží, aby zaútočil na Trompa. Příznivý vítr mohl umožnit Trompův postup k nizozemskému pobřeží, ale zmařit de Withův pokus přesunout svoji posádku z Helderu. Monck prokoukl Trompovy úmysly a plavil se na jih v naději, že ho porazí. De With se ho rozhodl pronásledovat. Odpoledne 8. srpna započala vytrvalá střelba, která trvala až do večera.¹¹⁴ Nizozemci se snažili najít nějakou účinnou taktiku, která by umožnila jejich početní výhodě soustředit své úsilí proti některé z částí nepřátelské flotily.¹¹⁵ To se ale stále nedařilo. Boje měly pokračovat další den ráno, ale kvůli nepřízni počasí nebylo možné jít do akce. Byla obrovská vichřice, která se stále zhoršovala a ustala až během noci. Ráno 10. srpna mohly lodě vyrazit do akce. Monckovi se nepodařilo zabránit, aby se Tromp spojil s de Withem a kromě toho promarnil dvě výhody větru. Obě nepřátelské flotily musely bojovat proti větru. Nizozemci měli méně odolné lodě. Nedokázali odolat náporu nepřítele.¹¹⁶ Vítr se obrátil na anglickou stranu a Nizozemci museli ustoupit. Bitva u Scheveningenu skončila zdrcujícím vítězstvím Anglie. Pro Nizozemce představovala ohromné ztráty. Výhodou bylo, že mohla být ukončena blokáda nizozemských přístavů, protože obě strany potřebovaly doplnit zásoby, opravit lodě a vyléčit nemocné a zraněné. V této bitvě zemřel nizozemský admirál Maarten Tromp a ve vedení loďstva ho v dalších bitvách nahradil admirál Michiel de Ruyter.¹¹⁷

¹¹³ Tamtéž, s. 82.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 83.

¹¹⁵ PALMER, s. 140.

¹¹⁶ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 85.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 86-87.

3.2 Westminsterský mír 1654

Jednalo se o smlouvu, která ukončovala první anglo-nizozemskou válku, jež byla podepsána ve Westminsteru v dubnu roku 1654 mezi Oliverem Cromwellem a Johanem de Wittem.¹¹⁸ Na základě této smlouvy se Anglii podařilo vyhnat Nizozemce z jejich vod. Kromě toho, získala monopol na námořní a obchodní přepravu zboží na Britské ostrovy.¹¹⁹ Pro Nizozemce, jako poražený stát, měla válka katastrofální důsledky.¹²⁰ Nizozemci touto smlouvou souhlasili, že jejich lodě budou zdravit anglickou vlajku v jejich vodách, především v oblasti Lamanšského průplavu. Také měli platit odškodné anglickým obchodníkům, jejichž lodě byly zachyceny na Baltu během první války a měly být kompenzovány ztráty, které Angličané utrpěli při obchodování s Východní Indií. Kromě toho, se snažili vyjednat zrušení zákona o plavbě, ale byli neúspěšní.¹²¹

Když se stal v roce 1653 Oliver Cromwell lordem protektorem, nedíval se na válku s přílišným nadšením. Nikdy si nepřál bojovat proti jinému protestantskému národu.¹²² Historik Samuel Gardiner popisuje Cromwellovo pozici, jako analogii „*opozičního vůdce směřující k míru, zatímco uznávané orgány usilovaly o pokračování války.*“¹²³ Po vítězství v první anglo-nizozemské válce věřil, že by protestantské státy měly spolupracovat jak v politických, tak vojenských otázkách. Nejdůležitějším bodem mírové smlouvy se proto stalo vyjednání tzv. Zákona o vyloučení (*Act of Exclusion*) s provincií Holland, který by zabránil, aby se stal Vilém III. Oranžský, nebo jeho potomci, nizozemskými místodržícími, kvůli jejich rodinným vazbám na Stuartovce. Tím by nemohl Vilém dopomoci dosadit na anglický trůn budoucího Karla II., který se po popravě svého otce uchýlil do exilu ve Francii. Cromwellovi dával tento zákon ochranu před případnou invazí Karla do Anglie.¹²⁴

¹¹⁸ WILSON, s. 77.

¹¹⁹ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 92-93.

¹²⁰ WILSON, s. 77.

¹²¹ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 92-93.

¹²² Tamtéž, s. 90.

¹²³ PINCUS, s. 85.

¹²⁴ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 92.

Westminsterská smlouva nebyla pro Anglii nijak významná. Nepotvrdila zisky, kterých dosáhli během války. Ale angličtí obchodníci neskrývali nadšení z míru. Nejen proto, že Cromwell podepsal mír, který oslabil nizozemskou ekonomiku, ale proto, že ukončil válku, jejíž další pokračování by pro Anglii představovalo naprostou ekonomickou katastrofu.¹²⁵ Podmínky míru byly pro Nizozemce docela mírné. Jedním z důvodů bylo, že Cromwell doufal ve vytvoření protestantské aliance s Nizozemím proti ostatním katolickým mocnostem. Za to, že Cromwell zajistil dohodu s provincií Holland, ustoupil od požadavku anglické suverenity v okolních mořích. Je patrné, že smlouva z Westminsteru selhala ve vyřešení základních problémů, které vedly k válce. Tyto problémy se týkaly především obchodu a neustálého prosazování anglické suverenity nad okolními moři.¹²⁶ Za obchodní problémy lze považovat především ty, které vytanuly přímo z anglo-nizozemských obchodních vztahů, například v rámci obchodování se sukem.¹²⁷ Nicméně, pokračující napětí mezi oběma státy vedlo k několika krizím v pozdější dekádě, které vyvrcholily druhou anglo-nizozemskou válkou.¹²⁸

¹²⁵ PINCUS, s. 179.

¹²⁶ LEVY, s. 179.

¹²⁷ WILSON, s. 77.

¹²⁸ LEVY, s. 179.

4 Druhá anglo-nizozemská válka 1664-1667

Westminsterský mír byl porušen o deset let později.¹²⁹ Po smrti Olivera Cromwella roku 1658 začal vývoj v Anglii směřovat k restauraci Stuartovců. Kolem roku 1660, se častěji objevovaly touhy Angličanů po znovunastolení míru a stability v zemi. Toho mělo být docíleno návratem anglického krále Karla II. Stuarta z exilu, ačkoliv jeho šance na to, aby se stal králem, se zpočátku jevily jako malé.¹³⁰ V roce 1658 nahradil Olivera Cromwella na postu lorda protektora jeho syn Richard Cromwell. Byl postaven před nelehký úkol. Po svém otci musel převzít organizaci armády a stát se jejím vrchním velitelem, ačkoliv neměl doposud žádné vojenské zkušenosti. Ve funkci byl necelý rok, protože si nedokázal poradit jak s vedením armády, tak ani s dalším problémem, jež představoval velký státní dluh. Na funkci lorda protektora sám rezignoval v květnu roku 1659.¹³¹ V roce 1660 se stal Karel II. Stuart anglickým králem a v Anglii byla obnovena monarchie. Vládl až do roku 1685.¹³²

V šedesátých letech 17. století se rapidně zhoršily vztahy mezi Anglií a Nizozemím v rámci obchodního soupeření, které se týkalo především zámořského a západoafrického obchodu, kde Angličané získali značnou převahu.¹³³ Na západním pobřeží Afriky soupeřily koloniální mocnosti v hledání zlata, železa, vosku a pryskyřice. Cílem anglických obchodníků, kteří přicházeli na otrokářské území, bylo zbavit západoafrické oblasti závislosti na Nizozemí, protože nizozemský obchod na africkém pobřeží byl v rukou Nizozemské Západoindické společnosti. Tato společnost se snažila zachovat a rozšířit západoafrické podnikání.¹³⁴ V reakci na to, se anglický král rozhodl podporovat mezinárodní obchod a loďstvo v Africe. Dalším problémem bylo, že Nizozemci neustále porušovali Zákon o plavbě z roku 1651, což zhoršilo anglo-nizozemské politické a diplomatické vztahy. Primárním problémem však stále zůstávalo to,

¹²⁹ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 97.

¹³⁰ KOVÁŘ, Martin, *Z anglických dějin 17. století. Světla a stíny restaurace (1660-1688)*. In: *Historický obzor* 6, 1995, 7-8, s. 151.

¹³¹ KOVÁŘ, TUMIS, s. 77-78.

¹³² HAINSWORTH, CHURCHES, s. 97.

¹³³ Tamtéž, s. 101.

¹³⁴ WILSON, s. 112.

že se Nizozemci snažili hájit své obchodní zájmy v Africe a Asii, přičemž činnost na tomto území považovali za svůj obchodní monopol a nebyli zde ochotni tolerovat anglické lodě, proto je zajímali.¹³⁵ V roce 1662 byli Nizozemci přesvědčeni o tom, že dobytí téměř celého jihozápadního pobřeží Indie jim dává monopol jejich obchodu, přičemž odmítali dovolit anglickým lodím odvážet náklad z přístavů na tomto pobřeží.¹³⁶ Před válkou rostly čím dál častěji a agresivněji konfrontace mezi oběma zeměmi. V roce 1663 vyslali Angličané do Afriky výpravu pod vedením majora Roberta Holmese, aby zde hájila anglické obchodní zájmy. Holmesovi se podařilo obsadit téměř všechny nizozemské faktorie a pevnosti na africkém pobřeží. Další rozepře byly způsobeny nizozemskými stížnostmi na neoprávněné anglické zásahy na jejich území v Americe.¹³⁷ V roce 1664 se Angličanům podařilo obsadit nizozemskou severoamerickou kolonii Nové Nizozemí. Poté, co Holmes obsadil téměř všechny nizozemské faktorie a pevnosti na africkém pobřeží, se Nizozemci rozhodli k odplatě a vyslali k africkému pobřeží eskadru, aby znovu získali to, co ztratili. Mise byla z nizozemské perspektivy velmi úspěšná a v Londýně tato skutečnost zvýšila tlaky na válku. Bezprostřední událostí, která předcházela válce, byl útok Angličanů na nizozemskou obchodní flotilu vracející se z turecké Smyrny. Tato událost Nizozemce pobouřila a v lednu roku 1665 vyhlásili Angličanům válku.¹³⁸

4.1 Bitvy druhé anglo-nizozemské války

Během druhé anglo-nizozemské války došlo k pěti námořním bitvám, které v roce 1667 ukončil mír podepsaný v nizozemské Bredě.¹³⁹ V roce 1665 se odehrála bitva u Lowestoftu, která byla první bitvou druhé anglo-nizozemské války.¹⁴⁰ Příčinou této bitvy bylo obchodní soupeření podél pobřeží Afriky a Východní Indie, kde byly obchodní vztahy mezi Anglií a Nizozemskem na

¹³⁵ ROMMELSE, s. 602.

¹³⁶ SEAWARD, Paul, *The House of Commons Committee of Trade and the Origins of the Second Anglo-Dutch War, 1664*. In: *The Historical Journal* 30, 1987, 2, s. 439.

¹³⁷ Tamtéž, s. 440.

¹³⁸ ROMMELSE, s. 603-604.

¹³⁹ KONSTAM, s. 6-7.

¹⁴⁰ PALMER, s. 138.

bodou mrazu. Nizozemci požadovali po Angličanech navrácení indonéskeho ostrova muškátového oříšku Pulo Run. Pozadí konfliktu tvořil spor týkající se dominance Nizozemské východoindické společnosti nad anglickou.¹⁴¹ Nizozemská taktika v této bitvě byla více přímočará, ale stále ještě nepoužívali formaci bitevní linie, kterou používali Angličané v první válce, a která byla velmi úspěšná. Většina nizozemských lodí v boji zůstala uskupena po dvou nebo po třech.¹⁴² Angličané angažovali do této bitvy 109 a Nizozemí 103 lodí. Tento nepoměr vyvážili Nizozemci svojí výzbrojí. Oproti Angličanům měli velká a těžká děla, která mohla protivníkovi způsobit mnohem větší škody. Cílem Nizozemců bylo, aby co nejvíce útočili na vybavení lodí protivníka. Na základě toho používali zápalné lodě, které zapálili a vyslali je na loď nepřítele, čímž mu způsobili značné škody.¹⁴³

Bitva u Lowestoftu začala brzy ráno 3. června 1665. V této bitvě proti sobě stáli anglický admirál a pozdější král Jakub, vévoda z Yorku a nizozemský admirál Jacob Obdam. Bitva se od počátku vyvíjela ve prospěch Angličanů.¹⁴⁴ Obdam postupoval v souladu se základní vojenskou strategií de Ruytera nebo Trompa, jejímž cílem bylo vyhledat nepřátelskou bojovou flotilu a zničit ji.¹⁴⁵ Hned ráno se vítr otočil jihozápadním směrem a Obdam, který se nacházel s flotilou na jihovýchodě, se snažil změnit kurz, ve snaze získat strategickou výhodu. Tuto výhodu nakonec promarnil, protože Angličané dokázali odhadnout vývoj počasí a taktiku svého nepřítele. Ale obě flotily od sebe byly stále příliš daleko a nemohlo dojít k přímé srážce. Prvnímu většímu útoku Nizozemců ale Angličané úspěšně odolali, především proto, že používali taktiku bitevní linie. Ve druhé polovině bitvy posílil Angličany mladý a zkušený námořní velitel princ Rupert, který se snažil provést další větší útok na Nizozemce. Navzdory tomu, museli Angličané čelit obklíčení nizozemskými loděmi, protože Nizozemci měli značnou převahu v počtu lodí. Přesto se anglickému admirálovi Edwardovi Montaguovi, hraběti ze Sandwiche, společně s admirálem princem Rupertem

¹⁴¹ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 103.

¹⁴² PALMER, s. 139.

¹⁴³ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 116-117.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 120.

¹⁴⁵ WILSON, s. 133.

podářilo situaci zvládnout a Nizozemce sevřít, ale během tohoto manévru byl hrabě ze Sandwiche zraněn po střele z muškety. Nizozemci se dostali do závětrí a nemohli využít větru ve svůj prospěch, aby porazili anglickou vlajkovou loď. K dalšímu útoku na Nizozemce se odhodlal anglický důstojník John Lawson, který se během svého manévru snažil, aby mohl plout po větru. Útok nedokončil, protože byl zraněn a zemřel.¹⁴⁶ Situaci vzali do svých rukou admirálové hrabě ze Sandwiche a vévoda z Yorku. Rozhodli se uštedřit Nizozemcům rozhodující úder. Oba využili mezery, která se otevřela v nizozemské linii, a začali s nepřetržitou palbou do boku jejich lodí. Během tohoto ostřelování zahynul nizozemský admirál Obdam. Po jeho smrti se ve zmatku nizozemská flotila rozpadla a Nizozemci ustoupili. Došlo k drtivé porážce Nizozemců. Nizozemské ztráty v této bitvě činily kolem 5000 mužů, včetně zraněných a zajatých mužů. Mezi zajatými muži byl také nizozemský admirál Obdam. Anglie přišla o 800 zabitých a zraněných mužů.¹⁴⁷ Anglické ztráty lodí nebyly velké, přišli o jedinou loď a Nizozemci ztratili 17 lodí.¹⁴⁸ Po této katastrofální porážce Nizozemci přehodnotili strukturu velení a taktiku v boji. De Witt dohlížel na obnovení a posílení loďstva. Osobně se setkal s vlajkovými důstojníky, kteří dospěli k závěru, že anglický systém uspořádání eskader na moři je lepší, než nizozemský.¹⁴⁹

Další bitva se odehrála 11. června roku 1666 a trvala čtyři dny. V tzv. Čtyřdenní bitvě proti sobě stáli na straně jedné anglický admirál Monck, a na straně druhé nizozemský admirál de Ruyter. Cílem bitvy bylo přerušení nizozemského obchodního monopolu ve Východní Indii. V této bitvě měli Nizozemci jasnou převahu lodí, protože angažovali 85 válečných lodí a Angličané jen 44 lodí. Dne 11. června 1666 spatřil anglický admirál Monck nedaleko anglického Swindonu nizozemskou flotilu a de Ruyter následně vypálil tři výstražné střely z děla, aby na sebe upozornil. Monck velel flotile o třech eskadrách a zpočátku měl strach vydat se do boje proti početné převaze

¹⁴⁶ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 120-121.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 124-125.

¹⁴⁸ PALMER, s. 138.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 139-140.

protivníka. Kvůli silnému větru musel de Ruyter zakotvit u anglického útesu North Foreland, kde přečkal noc.¹⁵⁰ Toho využil Monck, který se rozhodl zaútočit na Nizozemce, právě když kotvili v přístavu. Došlo ke střetu. Nizozemská flotila vyplula z přístavu vstříc Angličanům, plujícím z jihozápadu. Zpočátku měl de Ruyter problémy na moři kvůli větru, který byl příznivější k Anglii. Poté, co Nizozemci dostihli Angličany, získali výhodu větru na svojí stranu. Když se obě nepřátelské flotily přiblížily k sobě, Angličané se ocitly pod nepřetržitou palbou Nizozemců. Nedokázali však odolat náporu střel a byli poraženi.¹⁵¹

Boje byly obnoveny následujícího dne. Nizozemský admirál Cornelis Tromp¹⁵² se rozhodl sám provést přímý útok na Angličany a oddělil se od své flotily. To byla chyba, protože byl ihned obklíčen Angličany, ale de Ruyter ho vyprostil. Mezitím dal de Ruyter znamení své flotile, aby zaútočila. Ale Angličané už přišli o velké množství lodí, a navíc teď museli čelit velké početní převaze soupeře. Rozhodli se stáhnout a vrátit se domů. Nizozemci je pronásledovali. Nebyli však schopni Monckovu flotilu sevřít, kvůli příliš slabému větru. Angličanům znovu připlul na pomoc princ Rupert se svou flotilou.¹⁵³ Anglický viceadmirál sir George Carteret tehdy řekl, že: „*Bylo by lepší, kdyby se vzdal dříve a tím neriskoval ztrátu flotily a Koruny, kdyby tak udělal, nemusel by Princ přijet.*“¹⁵⁴ Ani tak se Angličané nemohli vyrovnat početné nepřátelské flotile. Monck se snažil ostřelovat Trompa ve snaze ho sevřít. To se mu nepodařilo, protože kormidelníci byli zmateni neustálou změnou kurzu a zaváhali. Tromp využil situace a začal na Moncka vytrvale útočit. Angličané se stáhli a rozhodli se, že znovu zaútočí následujícího dne. Další den pokračovalo ostřelování na obou stranách. Nizozemci se snažili znovu mířit spíše na vybavení lodí, než na trup. I když se Angličanům podařilo rozdělit nizozemskou flotilu na několik částí, nedokázali ji zastavit. Angličané byli čím

¹⁵⁰ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 139.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 144.

¹⁵² Cornelis Tromp byl synem nizozemského admirála Maartena Trompa, který zemřel v roce 1654 v bitvě u Scheveningenu, poslední bitvě první anglo-nizozemské války.

¹⁵³ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 144-145.

¹⁵⁴ ABBOT, W. C., *English Conspiracy and Dissent, 1660-1674. II.* In: *The American Historical Review* 14, 1909, 4, s. 703.

dál více frustrování početnou nizozemskou flotilou, které nedokázali vzdorovat. Vidina blížícího se vítězství vedla Nizozemce k tomu, aby zasadili soupeři konečnou zdrcující porážku. Bitva skončila 14. června 1666 drtivou porážkou Angličanů. Opravy poničeného loďstva byly obrovskou zátěží pro anglickou státní pokladnu.¹⁵⁵

Další dvě bitvy nebyly tak zajímavé, ačkoliv oběma stranám přinesly velké ztráty. Angličané využili v následující bitvě stejnou taktiku boje, jako použili Nizozemci v předchozí bitvě. Příští bitva se odehrála 25. a 26. července roku 1666 na den sv. Jakuba. V této bitvě Angličané ztratili jednu loď a Nizozemci 20 lodí.¹⁵⁶ Obrovské ztráty pro Anglii zaznamenala až následující bitva. Poslední bitva u Medway, která proběhla v červnu roku 1667, byla katastrofou pro anglické královské námořnictvo. Bojovali proti sobě admirálové de Ruyter a Monck, společně s princem Rupertem. Nizozemci se rozhodli vyslat loďstvo k ústí řeky Temže. De Ruyter velel flotile o 80 lodích. Angličané ihned reagovali a na březích řeky Temže umístili dělostřelectvo a angažovali flotilu 65 lodí.¹⁵⁷ Nizozemci plánovali proplout přes ústí řeky Temže až na řeku Medway, kde v Chathamu kotvilo anglické královské námořnictvo, ve snaze ho napadnout a zničit. Nizozemcům se podařilo proplout téměř bez problémů, protože Angličané celkem překvapivě nejevili větší známky odporu. V červnu roku 1667 na řece Medway došlo k prudkému bombardování anglického královského loďstva a Angličané se neměli šanci ubránit. Nizozemci měli převahu a uštedřili Anglii další porážku. Nizozemci Angličanům způsobili obrovské ztráty na lodích a zásobách.¹⁵⁸

4.2 Bredský mír 1667

Bredská mírová smlouva byla podepsána 31. července 1667 v nizozemském městě Breda. Jednalo se o kompromisní mír mezi Anglií a Nizozemskem, který ukončoval druhou anglo-nizozemskou válku. Touto smlouvou získala Anglie

¹⁵⁵ HAINSWORTH, CHURCHES, s. 146-147.

¹⁵⁶ PALMER, s. 138-139.

¹⁵⁷ COOX, A. D., *Dutch invasion of England: 1667*. In: *Military Affairs* 13, 1949, s. 225.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 229-230.

oficiálně nizozemskou severoamerickou državu Nové Nizozemí, včetně Nového Amsterdamu.¹⁵⁹ Nizozemci, jako vítězové druhé války, byli v Bredě pozoruhodně mírní a vyžadovali po Anglii málo ekonomických ústupků, ačkoliv se jednalo o obchodní válku.¹⁶⁰ K rychlému ukončení války vedlo anglického krále několik důvodů. Především to bylo vynaložení velkých finančních prostředků na její vedení a ztráta několika důležitých obchodů během války. Anglický král neměl peníze na vyplácení mezd námořníkům, ani na vybavení lodí a parlament mu tyto prostředky nemohl poskytnout. Nebylo z čeho. Situaci nepomohl ani Velký londýnský mor a požár, které propukly v letech 1665-1666 a anglická angažovanost v devoluční válce proti Francii, na kterou Anglie také vynaložila značné finanční prostředky. V roce 1666, vystoupil anglický král Karel II. s prohlášením, v němž naznačoval touhu vyjednat mír. K tomuto kroku ho vedl nedostatek peněz, zásob, lodí, ale i vědomí, že námořnictvo nemá schopné důstojníky.¹⁶¹

Finální smlouva byla příznivá pro Nizozemí, ale také celkem shovívavá k Anglii. Co se týče zisků z druhé anglo-nizozemské války, tak Nizozemská Východoindická společnost si během války zajistila ostrov Pulo Run. Také získala Surinam, kde se pěstovala cukrová třtina. Nové Nizozemí ale zůstalo v anglických rukách. Jeho pozice byla z pohledu Anglie stěžejní. Nový Amsterdam byl trhlinou v anglickém monopolu severoamerického obchodu a nyní měl být permanentně uzavřen. I přesto zde po určitou dobu nizozemští obchodníci pokračovali v nelegálním obchodování s koloniemi.¹⁶² Nizozemci viděli v Novém Nizozemí poměrně malou budoucnost, podpořenou hrstkou přistěhovalců, obklopených anglickými kolonisty.¹⁶³ Nizozemské vítězství ve válce uhájilo jejich ekonomickou dominanci a vydláždilo cestu k anglickému prvenství ve světovém obchodování. Nicméně, výsledky druhé války byly pro anglický obchod katastrofální. Britská východoindická společnost ztratila mnoho lodí. Angličané přišli o bohaté indonéské obchody. Několik obchodních

¹⁵⁹ KOVÁŘ, Martin, *Z anglických dějin 17. Století. Světla a stíny restaurace (1660-1685)*, s. 154.

¹⁶⁰ PINCUS, s. 274.

¹⁶¹ WILSON, s. 134-135.

¹⁶² ROMMELSE, s. 605.

¹⁶³ WILSON, s. 142.

společností zbankrotovalo a zhroutilo se. Během války ochabl levantský obchod a stovky anglických plavidel s bohatým nákladem byly zachyceny nizozemskými bukanýry.¹⁶⁴

Nizozemci po druhé válce dominovali mořím, stejně jako tomu bylo u Angličanů po skončení první války v roce 1654. Bredským mírem měli Nizozemci navrch v několika tradičních sporných otázkách. Kromě toho, že získali ostrov Run, požadovali, aby bylo omezeno pašování vojenské munice a byla jim uznána zásada „volná loď, volné zboží“. Zákon o plavbě byl zmírněn ve prospěch Nizozemců. Na africkém Zlatém pobřeží si Angličané podrželi některé opěrné body. Nizozemci si dokázali zachovat hlavní podíl na obchodu s Guineou a Senegalem, ale neobnovili své dominantní postavení v Západní Indii, které zastávali před rokem 1660. Centrem nizozemského exportu do jižní Ameriky se měl stát Surinam, který Nizozemci obdrželi mírem od Angličanů výměnou za Nové Nizozemí.¹⁶⁵

Bredská smlouva znamenala zhoršení nizozemsko-francouzských diplomatických vztahů. Od skončení druhé anglo-nizozemské války byl znám záměr Ludvíka XIV. napadnout Španělské Nizozemí.¹⁶⁶ Ten napadl Španělské Nizozemí už v květnu roku 1667. Rostoucí strach z Francie a potřeba spojení vedla velkého penzionáře Spojených nizozemských provincií de Witt, aby přestal tlačit na Angličany. Spíše než o využití velkých výhod z bredského míru na úkor Angličanů usiloval o zajištění mírných ústupků týkajících se především zmírnění anglických zákonů o plavbě.¹⁶⁷

¹⁶⁴ ROMMELSE, s. 605-606.

¹⁶⁵ WILSON, s. 141-142.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 141.

¹⁶⁷ LEVY, s. 183.

5 Závěr

V 17. století probíhala neustálá rivalita mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi. Nejdůležitějším aspektem této rivality bylo obchodní a koloniální soupeření v Asii a Africe. Tuto rivalitu ovlivňovaly náboženské a vnitropolitické problémy v obou státech. V Anglii to byla především občanská válka ve čtyřicátých letech, jež přispěla k úpadku obchodu a následnému nástupu nizozemské hospodářské prosperity v padesátých letech a v Nizozemí revoluce, trvající osmdesát let, jejímž výsledkem byla nizozemská nezávislost na Španělsku. Následkem dlouhotrvající obchodní rivality mezi oběma státy bylo vydání Zákona o plavbě v roce 1651, jenž poškozoval nizozemské obchodní zájmy. Vydání tohoto zákona vedlo ke zhoršení vztahů mezi oběma mocnostmi do takové míry, že vyvrcholilo první anglo-nizozemskou válkou v letech 1652-1654.

Prvotní příčinou první války nebyl jen Zákon o plavbě, ale především problém stanovení anglické suverenity nad okolními moři a nizozemské ambice na svobodnější plavbu a obchod s anglickými koloniemi. Oba státy se v mnoha základních obchodních otázkách neshodly a situace vyústila válkou. Po ukončení první anglo-nizozemské války v roce 1654, ve které zvítězili Angličané, došlo k hospodářské konjunktúře Anglie. Naopak nizozemské obchodní zájmy byly válkou značně poškozeny. Westminsterská mírová smlouva z roku 1654 pro ně byla značně nepříznivá. Kromě toho, že museli Nizozemci platit Angličanům odškodné za ztráty na baltských a východoindických obchodech, tak museli uznat anglickou suverenitu v okolních mořích, především v oblasti Lamanšského průlivu.

Šedesátá léta byla významná obchodním soupeřením v Africe a Indii. Místem střetávání obchodních zájmů se stala především západní Afrika. Jednou z příčin druhé anglo-nizozemské války bylo obsazení četných nizozemských faktorii a pevností na africkém pobřeží Angličany. V roce 1664 obsadili Angličané nizozemskou severoamerickou kolonii Nové Nizozemí, kterou ale oficiálně získali až po druhé válce. V letech 1664-1667 proběhla druhá anglo-nizozemská válka, která skončila porážkou Anglie. Výsledky druhé války,

představovaly velkou újmu pro anglický obchod. Ve válce přišli Angličané o velké množství lodí a o některé důležité obchodní zájmy. Bredská mírová smlouva z roku 1667, jež druhou válku ukončovala, jim sice pojistila zisk nizozemské državy v Severní Americe, ale ztratili jihoamerickou kolonii Surinam, kde se pěstovala cukrová třtina. Smlouva byla výhodná pro vítězné Nizozemce. Přispěla k rozšíření jejich východoindických obchodních zájmů. Největší ústupek, kterého mohli Nizozemci touto smlouvou dosáhnout, bylo zmírnění Zákona o plavbě, ačkoliv jejich snahy o jeho úplné zrušení byly neúspěšné.

Další vývoj obou států ovlivnila sedmdesátá a osmdesátá léta, jež přinesla postupné ukončení anglo-nizozemské rivality, jelikož se objevily nové evropské problémy, kterým oba státy musely čelit. Jednalo se především o rostoucí nizozemsko-francouzský antagonismus a ambice francouzského krále Ludvíka XIV. na podmanění Španělského Nizozemí. Dočasné přeskupení evropských sil svedlo nejprve Anglii do aliance s Nizozemím, ale tato aliance nevydržela v důsledku vzájemného nepřátelství mezi oběma státy. V návaznosti na to, se francouzský král spojil s Anglií a společně roku 1672 vyhlásili Nizozemí válku. Třetí anglo-nizozemská válka proběhla v letech 1672-1674 a byla ukončena Westminsterským mírem. Válka skončila porážkou Anglie podporovanou Francií. Francouzský král ale nebyl ochoten přistoupit na podmínky mírové smlouvy. Obavy z francouzského ovládnutí Evropy poté přiměly Anglii, aby znovu vstoupila do aliance s Nizozemím. Toto je považováno, jako bod zvratu v anglo-nizozemské rivalitě, kdy oba státy vzájemně spolupracovaly ve snaze udržet rovnováhu sil v Evropě a soupeření nyní zůstávalo stranou. V osmdesátých letech rivalita mezi Anglií a Nizozemím téměř vymizela, ale obchodní problémy přetrvávaly nadále.

6 Bibliografie

BENDER, J., DAVIES, J. D., *Dutch Warships in the Age of Sail, 1600–1714: Design, Construction, Careers and Fates*, Yorkshire 2014.

DIXON, W. H., *Robert Blake. Admiral and General at Sea*, London 1852.

EDMUNDSON, George, *Anglo-Dutch Rivalry during the First Half of the Seventeenth Century*, Oxford 1911.

HAINSWORTH, R. D., CHURCHES, CH., *The Anglo-Dutch Naval Wars, 1652–1674*, London 1998.

HART, Marjolein't, *The Dutch Wars of Independence: Warfare and Commerce in the Netherlands, 1570–1680*, Oxford, New York 2014.

HIRST, Derek, *England in Conflict, 1603–1660: Kingdom, Community, Commonwealth*, London 1999.

KONSTAM, Angus, *Warships of the Anglo-Dutch Wars, 1652–74*, London 2011.

KOVÁŘ, Martin, *Stuartovská Anglie. Stát a společnost v letech 1603-1689*, Praha 2001.

KOVÁŘ, M., TUMIS, S., *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha, Kroměříž 2007.

LUNSFORD, Virginia, *Piracy and Privateering in the Golden Age Netherlands*, New York 2005.

MUNCK, Thomas, *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, Praha 2002.

PINCUS, Steven, *Protestantism and Patriotism: Ideologies and the Making of English Foreign Policy, 1650–1658*, Cambridge 1996.

WILSON, Charles, *Profit and Power. A study of England and the Dutch wars*, The Hague, Boston, London 1978.

ABBOTT, W. C., *English Conspiracy and Dissent, 1660-1674, II*. In: *The American Historical Review* 14, 1909, 4, s. 696-722.

BARBOUR, Violet, *Dutch and English Merchant Shipping in the Seventeenth Century*. In: *The Economic History Review* 2, 1930, 2, s. 261–290.

COOX, A. D., *Dutch invasion of England: 1667*. In: *Military Affairs* 13, 1949, 4, s. 223-233.

FARNELL, J. E., *The Navigation Act of 1651, the First Dutch War, and the London Merchant Community*. In: *The Economic History Review* 16, 1964, 3, s. 439–454.

GROENVELD, Simon, *The English Civil Wars As a Cause of the First Anglo–Dutch War, 1640–1652*. In: *The Historical Journal* 30, 1987, 3, s. 541–566.

KOVÁŘ, Martin, *Z anglických dějin 17. století. Světla a stíny restaurace (1660-1688)*. In: *Historický obzor* 6, 1995, 7-8, s. 151-158.

LEVY, J. S., *The Rise and Decline of the Anglo-Dutch Rivalry, 1609–1689*. In: THOMPSON, W. R. (ed.), *Great Powers Rivalries*, Columbia 1999, s. 172–194.

PALMER, M. A. J., *The „Military Revolution“ Afloat: The Era of the AngloDutch Wars and the Transition to Modern Warfare at Sea*. In: *War in History* 4, 1997, 2, s. 124-149.

ROMMELSE, Gijs, *The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations*. In: *The Economic History Review* 63, 2010, 3, s. 591–609.

SEAWARD, Paul, *The House of Commons Committee of Trade and the Origins of the Second Anglo-Dutch War, 1664*. In: *The Historical Journal* 30, 1987, 2, s. 437-452.

7 RESUMÉ

The subject of this work was to characterize the first two Anglo-Dutch Wars, which resulted from a long-standing rivalry between the two countries. This rivalry was most prominent in the trade and colonial spheres. In this work, the author focuses on the individual aspects of this rivalry that was influenced by the religious and internal political issues in both countries. Through this work, the author provides the readers with an overview of the importance of rivalry in the context of the Anglo-Dutch Wars. During the 17th century, England and the Dutch Republic engaged in several confrontations over a conflict of business interests overseas. The situation resulted in the first and then second Anglo-Dutch War. In the work, the author examines the causes and consequences of these wars. The main result of this work is that the long-standing rivalry between two naval powers and above all, the Anglo-Dutch Wars, influenced the further development of both countries to a significant extent. In the second half of the century, the two countries cooperated with each other for fear of disturbing the balance of power in Europe. The aim of both countries was to thwart the French ambitions of conquering Europe. An important finding is that the cause of the first two Anglo-Dutch Wars was primarily trade rivalry. These wars, which influenced the position of both powers in world trade, pre-determined the position of Great Britain as the leading world naval power and it held this position until the beginning of the 20th century.